

‘Ik proef de *emotie* in een *nalatenschap*’

Praten over erfrecht en successiebelasting saai? Niet als prof. mr. dr. Bernard Schols aan het woord is. Hij vertelt aansprekend over de nieuwste ontwikkelingen en de effecten daarvan, zoals de jubelton, Bets (Wet Bescherming erfgenamen tegen schulden) en de Europese Erfrechtverordening. Als man van uitersten bekijkt hij al die zaken altijd van twee kanten en wie goed naar hem luistert kan daar veel van opsteken en daardoor soms wat extra's opstrijken.

prof. dr. mr. Bernard Schols

Tekst: Jacques Geluk

"J e kunt een mooi wetenschappelijk verhaal of testamentmodel bedenken, uiteindelijk moet de mens van vlees en bloed het snappen. Juristen hebben soms de neiging elk lid van een artikel gedetailleerd te bespreken. Dat werkt niet. Het gaat om de geest, de strekking van zo'n artikel en de 'bijwerkingen' voor betrokkenen. Soms is het nodig de waarheid een beetje te helpen om de boodschap over te laten komen en de grote lijn te behouden." Het zijn woelige tijden in de fiscale wereld. Ook in 2017 verandert het nodige. Het gekke is dat veel mensen van een aantal nieuwe regelingen niets afweten, waardoor ze zichzelf kunnen benadelen. Des te meer reden te luisteren naar deze gemoedelijke Limburger.

Sinds 1 januari 2017 bestaat de jubelton weer. Ouders, grootouders en anderen mogen 100.000 euro belastingvrij schenken aan (klein-) kinderen of wie dan ook, op voorwaarde dat die het geld gebruiken voor aflossing van de hypotheek of aankoop van een huis. Bij leven schenken voorkomt dat de ontvangers na overlijden successierechten moeten afdragen, wat kan oplopen tot veertig procent wanneer het niet om directe familieleden met een grote vrijstelling staat. Er is een restrictie. "Ontvangers mogen niet over de datum zijn. Niet jonger dan 18 en nog geen 40. Als iemand van 42 een jongere partner heeft mag het wel. Die partner mag bovendien van zijn of haar eigen ouders ook een ton krijgen en dan zit een 'gratis' appartementje van twee ton er zeker in. Eén gever mag echter niet aan beiden een ton geven, omdat zij fiscale partners zijn. Om het nog eenvoudiger te maken: als grootouders samen zijn mogen ze een kleinkind één ton geven, eenmaal gescheiden mogen ze dat allebei doen. Gescheiden ouders kunnen dat kunstje niet uithalen. De Belastingdienst ziet hen ook dan nog als eenheid", lacht Schols. "Dit is – na een eerdere soortgelijke succesvolle regeling – dé happening van 2017, maar behoorlijk ingewikkeld door allerlei overgangsregels. Schenken levert, ook al lijkt het belastingvrij, geld op. Banken krijgen vanwege het aflossen van hypotheek geld terug op de rekening. De overheid is eveneens een lachende derde, doordat zij de hypotheekrenteafrek afbouwt."

'OVERLIJD IN STUKJES'

In 2016 is Bets in werking getreden, de Wet Bescherming erfgenamen tegen schulden. Ook een grote, lang verwachte verandering. Toch kan een erfenis nog steeds iemands faillissement inluiden. Hoe dat zit? Professor Schols weet het. Als estate planner helpt hij professionals bij het vinden van antwoorden op vragen over hun vermogen en belastingen. Zijn advies 'overlijd in stukjes'. Schenk, haal de erfenis naar voren, maak gebruik van wettelijke vrijstellingsregelingen voor schenken bij leven en voorkom dat nabestaanden met schulden blijven zitten. "Bij erven komen verdriet en feest samen. Dat is niet zo wanneer tante een huis achterlaat dat na de crisis drie ton waard is, maar waarop nog een hypotheek rust van vier ton. Dat betekent een schuld van een ton, die zelfs het faillissement van de erfgenaam kan inluiden. Daarom een waarschuwing voor nabestaanden: wijs bij schulden meteen de erfenis af, anders krijg je ze er ondanks Bets

allemaal bij." Dat is een beroerd puntje, zegt Schols. "Iemand is geen erfgenaam door een verklaring, maar door zijn gedrag. Bij de griffie van de rechtbank kun je tegen betaling van 125 euro verklaren dat je de erfenis accepteert tot aan de hoogte van het bedrag van de nalatenschap. Dat zet als het ware een hek om jouw eigen vermogen en is die extra ton bijvoorbeeld daarop nooit te verhalen. Dat ging eerder niet op als je zoiets kleins als foto's had meegenomen uit het huis van de overledene. Dan was je meteen erfgenaam. Het Haagse Gerechtshof bepaalde dat dit het geval was bij nabestaanden die in restaurant De Koperen Pan in Delft aten en 119 euro afrekenden met pa's pinpas. Een niet uitgenodigde zus had echter nog een vordering van 10.000 euro op vader en daarvoor moesten de anderen opdraaien. Een probleem, want de nalatenschap was niet groot. Een slimme advocaat benadrukte echter dat de nabestaanden daar aten om de begrafenis te regelen. Thuis was geen optie omdat de koelkast leeg was. Dus was geen sprake van een daad van aanvaarding. De Hoge Raad is daarin meegegaan. Toch is met de nieuwe wet rond de beneficiare aanvaarding in de praktijk weinig veranderd. De scherpe randjes zijn er vanaf. De foto mag voortaan mee, omdat die geen andere dan emotionele waarde heeft, maar tanken met de pinpas van de overledene is alweer bestraft."

'Een erfenis kan iemands faillissement inluiden'

SCHIJF VAN VIJF

"Ik begin mijn verhaal meestal met de Schijf van vijf en dan niet die van het Voedingscentrum. Dat kun je wel zien", zegt Bernard Schols met enige zelfspot. De eerste schijf is die van het huwelijksvermogensrecht. "Sommigen denken bij een overlijden vaak niet aan huwelijksvoorwaarden, terwijl juist daarin fiscale muziek zit. Echtgenoten kunnen koude uitsluiting, waarbij elke vorm van gemeenschap van goederen is uitgesloten, ongedaan maken. Bij overlijden verdwijnt dan alsnog de helft van het vermogen en is minder erfbelasting verschuldigd. Ten tweede herhaal ik: schenk belastingvrij bij leven. Dat kan eenmalig een groter bedrag zijn of jaarlijks rond de 5.000 euro per kind." Steeds meer Hollanders maken gebruik van een unieke techniek, de papieren schenking oftewel 'The Dutch gift'. "Ouders schenken op papier voor de belasting, maar keren het bedrag pas na hun overlijden uit. De Belastingdienst erkent deze wat dubbele methode, maar de ouders betalen tijdens leven een pittige rente van zes procent. Daardoor halen ze wel een extra schenkingsvrijstelling binnen voor hun kinderen. Zo heeft alles twee kanten." Dan is er nog 'herroepelijk' schenken. "Ontvangers moeten dan voldoen aan in een clause opgenomen voorwaarden om het geld te mogen behou-

den. Tot 2003 stond in de wet ‘eens gegeven, blijft gegeven’, nu mogen gevers in dit geval het bedrag terugvragen, tenzij de voorwaarden strijdig zijn met de openbare orde en de goede zeden.”

MENSEN LATEN GELD LIGGEN

De derde schijf gaat over testamenten, die meestal nog zijn gebaseerd op wetgeving uit 1838. “Ze zijn nog geldig, maar nu kan veel meer. Haal ze uit de kast en laat ze aanpassen. Niet iedereen met een (groot) vermogen, zoals recent nog Prince, heeft een testament. Men beseft niet dat, zoals ik wel eens gek-scherend zeg, de dood leeft en het daarom wel verstandig zou zijn.” Belangrijk is schijf vier. “In de schoenendoos zijn naast het testament vaak ook papieren van de overlijdensrisicoverzekering te vinden. Mensen vergeten vaak dat daar veel geld ligt waarmee ze hypotheek kunnen aflossen. Daarnaast is het fiscaal vrij eenvoudig bepaalde bedragen via een levensverzekering belastingvrij naar iemand toe te laten gaan. Denk ook aan een koopakte, juist ter voorkoming van een grote teleurstelling. Het kan zijn dat nabestaanden denken dat het huis dat zij erven een miljoen waard is, maar dat het in werkelijkheid in de jaren tachtig op papier al is verkocht voor twee ton, onder het beding dat uitvoering van de akte pas plaatsheeft na overlijden. Alleen staat dat nergens geregistreerd en blijkt dat pas als het te laat is. Maak, om het de nabestaande makkelijker te maken en je eigen gemoedsrust te bevorderen, op tijd een lijstje. Laat weten waar je de financiële papieren bewaart en hoe nabestaanden belangrijke telefoonnummers, polissen en digitale wachtwoorden kunnen vinden. Dat is sowieso prettig om op een rijtje te hebben.” De laatste schijf is internationaal en ook hier verrast Bernard Schols met recente ontwikkelingen waarvan nog lang niet iedereen weet heeft. “Op 17 augustus

2015 is alles veranderd. Toen is de Europese Erfrechtverordening van kracht geworden. Die bepaalt dat mensen ervoor kunnen kiezen het erfrecht van het land waarvan ze de nationaliteit hebben van toepassing te laten zijn op buitenlandse bezittingen, zoals een vakantiehuisje. Buitenlandse rechters gaven Nederlanders vroeger nul op het rekest, nu moeten ze die ‘rare’ Nederlandse spelregels volgen. Dat is wennen.”

'In huwelijkse voorwaarden zit fiscale muziek'

EXECUTEURS MET STERREN

Bernard Schols is in 2007 gepromoveerd op een proefschrift waarin hij executeurs (-testamentair) sterren geeft en in klassen indeelt. “Ik zag hen als student al als medium tussen leven en dood, een verlengstuk van de overledene die diens wil overbrengt aan de erfgenamen.” Dat kan ook tijdens het leven van een wilsonbekwame persoon, die hem of haar nog met het volle verstand heeft aangewezen in een ‘levenstestament’. Voor 2003 was de executeur in mijn ogen een soort erfrechtelijke prins Carnaval, maar in het nieuwe recht is dat veranderd en heeft hij een belangrijke vertrouwensfunctie. Als grote chef, die alles regelt, ruzies voorkomt en zorgt dat het geld op de juiste plaats komt, kan hij zelfs de nalatenschap verdelen als de familie er niet uitkomt. Zo’n executeur verdient de meeste sterren.” Veranderingen in de erfrechtwereld dringen langzaam door,

vandaar dat velen niet weten dat kinderen weinig meer te zeggen hebben over waar ze recht op hebben. Als de eerste ouder overlijdt en het testament voorziet daarin is de partner de enige erfgenaam, de legitieme portie komt pas vrij als die ook overlijdt. De nalatenschap kan volgens diezelfde laatste wil ook naar één in plaats van alle kinderen gaan. De overblijvers krijgen dan een schadevergoeding, die overeenkomt met de helft van de ‘klassieke’ waarde. Hoe meer erfgenamen, des te minder geld. “Dat is soms moeilijk te aanvaarden, maar ook in die gevallen probeer ik vanuit het zwart-witte te kijken om begrip voor de ander te laten ontstaan.”

‘UITERSTEN RAKEN MIJ’

Het mooie van het erfrecht is, vindt Schols, dat het te maken heeft met de feiten des levens. “Er zit emotie in en tegelijk gaat het om geld. Het slechte én het goede van de mens komen boven. Tante is dood en we zijn verdrietig, maar ook: tante is dood en nu erven we en gaan we verder met het geld dat zij niet heeft uitgegeven. Die uitersten raken mij, als man van uitersten, telkens weer. Als tante slim was geweest was ze lekker van haar geld met vakantie gegaan. Het erfrecht leert mij dat ik moet genieten van het leven.” Bernard Schols is een emotioneel mens, die letterlijk de emotie proeft in een nalatenschap. Hij herhaalt dat hij precies dezelfde feiten van twee kanten wil bekijken. “Ieder heeft een ander verhaal, maar het is in beide gevallen waar. De feiten kunnen uitersten zijn, waarbij ik in het midden wil uitkomen.” Schols is notaris, rechter en – op school – zanger van een punkband geweest. Nu is hij verhalenverteller, adviseur en hoogleraar. “Ik kom niet alleen met studenten en familie in aanraking, maar ook met huisvrouwen en advocaten. Dat is een luxe. Het is heerlijk voor hen te spreken en te improviseren, waardoor je ook zelf benieuwd bent wat je gaat vertellen.” 🎓

Prof. mr. dr. Bernard Schols is hoogleraar Successierecht verbonden aan het Centrum voor Notarieel Recht van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij schrijft geregeld artikelen en columns en maakt als spreker ingewikkelde zaken rond erven, schenken en belasting toegankelijk.

bernardschols@speakersacademy.nl

